

Indiceren & arrangeren

met organisatiemodel IVO Passend Onderwijs

M&O groep

IVO

Colofon

Titel:

Indiceren en arrangeren – met organisatiemodel IVO Passend Onderwijs

Auteur:

Irma Miedema

Met medewerking van:

Inge Andersen, Maartje Fleuren, Alfons Timmerhuis

Uitgave:

M&O-groep

Deze publicatie is te vinden via:

www.MenO-groep.nl

Voorwoord

Het wetsvoorstel Passend Onderwijs ligt er. De regio-indeling is duidelijk. De schoolbesturen zijn druk bezig om de samenwerking in formele zin vorm te geven. Besluiten moeten worden genomen. Al gauw duikt in de regio de noodzaak op om keuzes te maken op enkele fundamentele punten. Hoe verdelen we taken en verantwoordelijkheden over scholen, schoolbesturen en samenwerkingsverband? Het zou mooi zijn als de formeel bestuurlijke kant van de organisatie in de regio past bij de keuzes die gemaakt gaan worden over de inrichting van de onderwijsondersteuning. Zodat een zwaar gemandateerde bestuurder straks iets te besturen heeft. Of een niet-gemandateerde coördinator niet te veel verantwoordelijkheden krijgt. Maar hoe zal die inrichting in de eigen regio eruitzien? Wie heeft het overzicht?

Elke regio wordt anders, dat is precies de bedoeling van Passend Onderwijs. En elke regio volgt zijn eigen tempo, de een begint maar eens met het zoveel mogelijk continueren van de bestaande situatie, de ander reorganiseert meteen – al dan niet gedwongen door bezuinigingen en vereveningen.

Het gaat bij onderwijsondersteuning om de leerling. En om de docent of leerkracht die het onderwijs biedt, met de ouders¹ als partner en met het schoolteam als werkbasis. Het schoolbestuur, samenwerkend met andere schoolbesturen in de regio, moet dit mogelijk maken.

Geen enkel model of instrument kan voorschrijven wat het beste werkt in Zuid-Limburg of in het centrum van Rotterdam. Wat het beste voor de leerlingen in een regio is, dat weten wij niet – dat weten de mensen in de regio. Wat wij wél weten, is hoe dingen samenhangen. Hoe het overzicht er uit ziet. Hoe je het ene kan organiseren en wat dat voor effect heeft op het andere.

Dit boekje is geschreven naar aanleiding van een pilot die wij met onderwijspartners in de Zaanstreek hebben uitgevoerd. De pilot gaat over arrangeren en indicatiestelling en dat is ook de focus van dit boekje. In de pilot gebruiken we een nieuwe aanpak (IVO²) om arrangementen toe te wijzen aan leerlingen, ter vervanging van de Commissies voor Indiciestelling voor cluster 3 en 4. Indiciestelling hangt onlosmakelijk samen met de profilering van de scholen en de verdeling van de middelen. Daarom plaatsen we indicatiestelling tegen de achtergrond van een breder organisatie-model voor Passend Onderwijs: IVO.

Bij dit boekje verschijnt een publicatie van alle resultaten van de pilot: 'Indiceren en arrangeren – een pilot in de Zaanstreek'³.

We beginnen dit boekje met een schets van de samenhang tussen profileren, indiceren en financieren in een toelichting op het organisatie-model IVO voor Passend Onderwijs. In de twee daaropvolgende hoofdstukken gaan we dieper in op de indicatiestelling IVO. Eerst geven we een beschrijving van de organisatie en de procedure (Indiceren - het toewijzen van ondersteuning per leerling). Dan volgen we de inhoudelijke afwegingen van een IVO-commissie bij de bespreking van aanvragen (van arrangeren naar indiceren en weer terug). Het hoofdstuk met casusvoorbeelden illustreert de toepassing van de IVO-indiciestelling. We besluiten met een planning-wijzer ter ondersteuning van de invoeringsagenda Passend Onderwijs in de regio.

Irma Miedema
M&O-groep

¹ Waar in deze rapportage korthedshalve staat 'ouders' wordt steeds bedoeld 'ouders/verzorgers'.

² Indiciestelling Vanuit Onderwijsbehoefte.

³ Zie voor deze publicatie: www.MenO-groep.nl.

Inhoud

1	Organisatiemodel IVO voor Passend Onderwijs: een trio	5
2	Indiceren Vanuit Onderwijsbehoeften – het toewijzen van ondersteuning per leerling	9
3	Van arrangeren naar indiceren en weer terug: het werk van de IVO-commissie	15
4	Casusvoorbeelden	21
5	Invoeren IVO: een planning-wijzer	27

1 Organisatiemodel IVO voor Passend Onderwijs: een trio

Het organisatiemodel IVO bestaat uit drie kernonderdelen: indiceren⁴, profileren en financieren. Doordat het model in de praktijk ontstaan is, volgde de ontwikkeling van de onderdelen de volgorde van de behoeften van het scholenveld in de praktijk: eerst indiceren, dan profileren, vervolgens financieren. Vanwege de onlosmakelijke samenhang zijn de onderdelen samengebracht onder één vlag: IVO. Vanwege diezelfde onlosmakelijke samenhang is er in dit hoofdstuk aandacht voor alle drie.

Het organisatiemodel IVO ontleent haar naam aan het onderdeel van het model dat als eerste ontwikkeld is: de Indicatiestelling Vanuit Onderwijsbehoefte (IVO).

Indiceren is het hoofdonderwerp van deze publicatie. Indiceren is het toewijzen van onderwijsondersteuning aan een leerling. Tot de invoering van Passend Onderwijs gaat het bij indicatiestellingen vooral om het verwijzen van leerlingen naar al sinds jaar en dag bestaande voorzieningen. Bijvoorbeeld het zmk of het sbo. Of om het toewijzen van wettelijk omschreven voorzieningen aan leerlingen (rugzakjes). Financiering wordt automatisch geregeld door het ministerie (bij verwijzing naar (v)so of pro, of toekenning van een rugzakje) of het samenwerkingsverband (bij verwijzing naar sbo, of eigen toewijzing naar lwoo).

Ná de invoering van Passend Onderwijs is straks de indicatiestelling fundamenteel veranderd: de samenwerkende besturen moeten het voortaan zelf organiseren en de voorzieningen kunnen van kleur veranderen. Dat laatste niet alleen vanwege bezuinigingen, maar vooral omdat het de samenwerkende besturen vrij staat het aanbod van de bestaande voorzieningen flexibeler in te zetten, tot en met de mogelijkheid om de ondersteuning te organiseren binnen reguliere scholen. De nieuwe indicatiestelling moet dus in staat zijn om 'nieuw aanbod' (op een gespecialiseerde school of als een soort rugzakje-nieuwe-stijl op de reguliere school) toe te wijzen aan een leerling. En moet een leerling kunnen plaatsen op een reguliere school met uitgebreide mogelijkheden, een breed profiel. Het onderscheid tussen deze twee vormen zit in de financiering.

⁴ In de loop van de jaren zijn al veel termen de revue gepasseerd die hetzelfde aanduiden: indiceren, 'toewijzen' en, de laatste tijd, 'arrangeren'. Om de samenhang met andere werkvelden (jeugdzorg, gezondheidszorg) duidelijk te houden kiezen we hier voor de 'oude' term indiceren. We bedoelen er ook 'toewijzen' of 'arrangeren' mee. In het derde hoofdstuk meer hierover.

Profileren⁵ binnen Passend Onderwijs is het vertonen van een eigen karakter van onderwijsondersteuning door een school. Door de manier waarop lesgegeven wordt en door de voorzieningen die de school kan bieden, ontstaat het beeld van het ondersteuningsprofiel van de school. Het lesgeven kan meer of minder ruimte bieden aan diversiteit onder de leerlingen. Dit hangt samen met de mate waarin docenten of leerkrachten het onderwijs aansluitend bij de verschillende behoeften van de leerlingen kunnen ontwerpen. Het kan gaan om heel praktische dingen: een leerling die een afwijkend rooster nodig heeft vanwege revalidatie of bijvoorbeeld een leerling voor wie het gebruik van een ringleiding nodig is omdat hij slecht hoort. Het kan ook gaan om leerlingen die in de omgang een eigen benadering vragen, of die op een eigen manier informatie verwerken.

De mate waarin een school in haar wijze van lesgeven om kan gaan met zulke verschillen tussen leerlingen is de basis voor het ondersteuningsprofiel. Welke ondersteuning scholen kunnen bieden kun je beschrijven op één of meer van de volgende velden:

1. Hoeveelheid aandacht/handen in de klas
2. Aangepast lesmateriaal
3. Aanpassingen in de ruimtelijke omgeving
4. Expertise
5. Samenwerking met externe organisaties

Elke school heeft voorzieningen⁶ op deze vijf velden. Speciale ondersteuningsbehoeften van een leerling zijn ook te ordenen op deze vijf velden. De vijf velden

vormen de verbinding tussen de vraag van de leerling en het aanbod van de scholen. Het aanbod op de vijf velden is geschetst en gekarakteriseerd in het profiel van de school of de voorziening. De match tussen wat de leerling nodig heeft en het aanbod wordt gemaakt middels de indicatiestelling.

Hoeveel ruimte bied je aan diversiteit onder leerlingen?

Onder **financieren**⁷ willen we hier het bekostigen van de ondersteuningsprofielen van de reguliere scholen en het bekostigen van de overige ondersteuningsvoorzieningen in de regio verstaan. Bij de reguliere scholen financiert het samenwerkingsverband de voorzieningen op de vijf velden die boven het basisprofiel⁸ uitgaan. ‘Overige ondersteuningsvoorzieningen’ in de regio kunnen gespecialiseerde settingen (scholen) zijn, of voorzieningen die worden ingezet voor een specifieke leerling op de reguliere school. Er is een essentieel onderscheid tussen de bekostiging van ondersteuningsprofielen per school (1) en de bekostiging van voorzieningen per leerling (2).

Bij de eerste (1) gaat het om *investeringen vanuit de regio in scholen*. Bijvoorbeeld: Een school heeft een werkwijze die sterk uitgaat van verschillen tussen leerlingen. Het team heeft de opvatting dat leerlingen leren van verschillen – wat die verschillen ook zijn. De school ligt op een gunstige locatie binnen de regio. Het schoolbestuur heeft als visie dat zij haar scholen

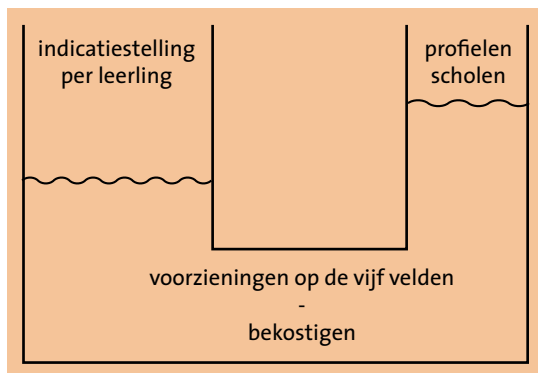
zoveel mogelijk wil inrichten op alle mogelijke leerlingen, waarbij zij beducht is voor het aangaan van lange termijn verplichtingen (personeel en materieel) tenzij daar lange termijn zekerheden tegenover staan. De samenwerkende besturen in de regio kunnen voor die zekerheden zorgen. Door investeringen af te spreken met de school voor een lange termijn heeft de school de kans om materialen aan te schaffen, personeel aan te nemen, en – in samenwerking met de gemeente – de huisvesting aan te passen. Daar tegenover staan natuurlijk resultaatverplichtingen: aan de hand van kengetallen (over leerlingenstromen) en de zichtbare werking van het onderwijs op de school (bij een schoolbezoek) monitort de regio of de school functioneert zoals afgesproken.

Indiceren, profileren en financieren: onlosmakelijk verbonden.

Bekostiging per leerling (2) kan zijn de bekostiging van een plaatsing op een gespecialiseerde setting zoals een (v)so school. Het kan ook de bekostiging zijn van een voorziening voor de leerling binnen de reguliere school, een soort rugzakje dus. Met zo'n rugzakje komen ook, net als bij de bekostiging van een ondersteuningsprofiel van een school, middelen op de reguliere school terecht. Het essentiële verschil is dat de school nu niet kan rekenen op structurele inzet van middelen. De middelen zijn aan de leerlingen verbonden, niet aan de school. Financiering van ondersteuningsprofielen staat op de begroting van het samenwerkingsverband onder het kopje van de vaste kosten per school, financiering van de leerlinggebonden ondersteuning onder de geschatte kosten voor alle leerlingen.

Indiceren, profileren en financieren is een samenhangend trio. Een besluit over de organisatie van het één heeft consequenties voor de andere twee. Wanneer bijvoorbeeld een regio het besluit neemt de budgetten voor Passend Onderwijs op basis van leerlingenaantallen vrijwel geheel door te sluisen naar de deelnemende schoolbesturen heeft dit de consequentie dat investeren in ondersteuningsprofielen van de scholen moeilijk wordt. Een ander voorbeeld is de werking van ondersteuningsprofielen en leerlinggebonden indicatiestelling als communicerende vaten. De ondersteuning die niet binnen de profielen van de reguliere scholen beschikbaar is, moet aangevuld worden met voorzieningen die per leerling worden toegewezen. Meer van het een betekent dat minder van het ander nodig is. Dan is het wel zaak de beschrijving van de profielen zo te doen dat de 'vaten' inderdaad kunnen communiceren.

De communicerende vaten tussen indicatiestelling per leerling en de ondersteuningsprofielen van de scholen

⁵ Voor een beschrijving van de IVO-ondersteuningsprofielen in vo, po en so, zie: www.MenO-groep.nl, IVO.

⁶ Een specifiek samenstel van voorzieningen op deze vijf velden noemen wij een arrangement.

⁷ Ook voor het financieel model zie de website van M&O-groep.

⁸ Het basisprofiel wordt binnen de regio afgesproken als profiel waaraan elke reguliere school dient te voldoen zonder extra middelen van het samenwerkingsverband te ontvangen.

IVO:

Indicatiestelling

Vanuit

Onderwijsbehoefte

2 Indiceren Vanuit Onderwijsbehoeften: het toewijzen van ondersteuning per leerling

IVO is een instrument waarmee, op basis van de onderwijsbehoefte van de leerling, (de middelen voor) de meest passende ondersteuning kan worden toegekend. Om dat goed te laten werken moet het een en ander georganiseerd worden. Wie doet wat?

De organisatie van de indicatiestelling IVO en de procedure die elke aanvraag volgt, leggen de sturing dicht bij de leerling, de school en de ouders. De volgende uitgangspunten maken duidelijk waar IVO voor staat.

- Het denken vanuit de onderwijsbehoefte van de leerling is, in overeenstemming met de zienswijze van handelingsgericht werken, de basis voor goed onderwijs.
- De indicatiestelling baseert zich niet alleen op een ordening van de onderwijsbehoeften van leerlingen (de vraag), maar ook op een ordening van de arrangementen⁹ (het aanbod).
- De indicatiestelling is geschikt om de huidige arrangementen toe te wijzen, maar ook om alle mogelijke toekomstige vormen van arrangementen toe te wijzen.
- Onderwijsbehoeften en arrangementen onderscheiden zich op vijf voor indicatiestelling relevante kenmerken of velden:

1. de hoeveelheid aandacht en tijd

(hoeveel extra tijd is er nodig / beschikbaar,

welke eisen moeten / kunnen we stellen aan het aantal handen in de klas of de groepsgrootte?);

2. het onderwijsmateriaal

(welke onderwijsmaterialen zijn nodig / beschikbaar);

3. de ruimtelijke omgeving

(welke aanpassingen in de klas, in en om het schoolgebouw zijn nodig / beschikbaar om een normale schoolgang van de leerlingen met speciale behoeften te garanderen?);

4. de expertise

(welke teamexpertise is nodig / beschikbaar, en welke specialistische expertise is nodig / beschikbaar, met welke intensiteit?);

5. de samenwerking met andere instanties

(samenwerking op welke basis en met welke intensiteit is nodig / beschikbaar met welke instellingen buiten het onderwijs?¹⁰).

De IVO-commissie zoekt naar een match op de vijf velden tussen de onderwijsbehoefte van de leerling enerzijds en een in het eigen samenwerkingsverband beschikbaar arrangement anderzijds.

⁹ Met arrangementen worden hier alle vormen van (aanvullend) onderwijsaanbod aangeduid, inclusief het regulier onderwijs omdat juist ook daar ondersteuning aangeboden wordt. Op dit moment zijn arrangementen: regulier basisonderwijs (bo), speciaal basisonderwijs (sbo), speciaal onderwijs (so), regulier voortgezet onderwijs (vo), leerwegondersteunend onderwijs (lwo), praktijkonderwijs (pro), middelbaar beroepsonderwijs (mbo), agrarisch opleidingscentra (aoc), leerling gebonden financiering (lgf), ambulante begeleiding (ab) en andere tussenvoorzieningen. In de toekomst zullen de arrangementen naar verwachting flexibiliseren, en per samenwerkingsverband van elkaar gaan verschillen.

¹⁰ Met 'instellingen buiten het onderwijs' worden instellingen bedoeld die niet onder de WPO, de WVVO, de WEB of de WEC vallen. Ook de aoc's worden niet bedoeld. Het gaat om instellingen die partner zijn in de zorg voor de leerling vanuit een ander perspectief dan onderwijs, zoals instellingen voor jeugdzorg en de gemeenten.

De toewijzing van arrangementen wordt zo eenvoudig mogelijk georganiseerd. De verschuiving van de verantwoordelijkheid naar de schoolbesturen, in combinatie met een gesloten budgetfinanciering, maakt vereenvoudiging mogelijk. Het huidige open (financiering)model lokt aanvragen voor toewijzing van middelen uit: alles wat toegewezen wordt, is extra. Om de toewijzing te beperken zijn de criteria steeds aangescherpt, wat steeds weer meer bureaucratie met zich meebrengt. De regie over IVO ligt bij de scholen zelf: de leden van de IVO-commissie zijn bijvoorbeeld eigen schooldirecteuren¹¹, waarmee IVO werkt als een systeem van gecontroleerd vertrouwen.

Wetende dat zij middelen toekennen vanuit hun gezamenlijke, beperkte budget, zullen de commissieleden streng maar rechtvaardig hun werk doen. Streng, omdat het om eigen, beperkte middelen gaat. Rechtvaardig, omdat ook zij, wanneer vanuit de eigen school een aanvraag wordt gedaan, een solidaire en voldoende toewijzing verwachten.

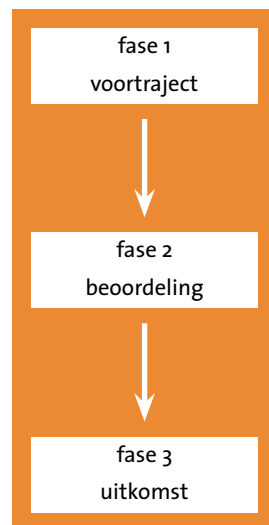
IVO biedt leraren de mogelijkheid om toewijzing van ondersteuning te gebruiken als een instrument dat hun handelingsrepertoire kan vergroten. Leraren, in hun lerarenteam en in overleg met de teams in de regio, sturen de inrichting en het gebruik van de ondersteuning.

De aanpak voor de indicatiestelling IVO is voor de schoolsoorten binnen het po, vo, so, aoc en mbo hetzelfde. De arrangementen zullen niet alleen per regio, maar ook per sector verschillen. Met name de arrangementen die ingezet worden in schoolsoorten waar de leerlingen verschillende vakleraren per dag hebben, zullen anders vormgegeven worden dan arrangementen binnen vaste klassen.

Procedure voor indicatiestelling wanneer IVO in werking is

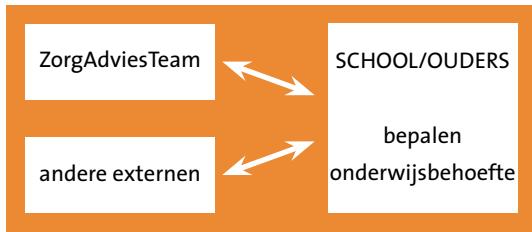
Op het moment dat de IVO-procedure voor indicatiestelling in werking treedt, is duidelijk hoe het dekkende netwerk van voorzieningen eruit ziet. In de voorbereidende fase is het profiel bepaald van de reguliere scholen en van alle aanvullende arrangementen. Uit die profielen zijn de indicatoren op de vijf velden (de hoeveelheid aandacht en tijd, het onderwijsmateriaal, de ruimtelijke omgeving, de expertise en de samenwerking met andere instanties) gedestilleerd. Al deze informatie staat in het ondersteuningsplan en is de basis van het werk van de IVO-commissie.

De procedure van een aanvraag voor toewijzing van een arrangement kan worden ingedeeld in drie fasen, met als centrale punt de beoordeling van de aanvraag door de IVO-commissie in fase 2.

¹¹ Daarbij wordt er voor gezorgd dat een directeur geen deel uitmaakt van de commissie wanneer een toewijzing voor een leerling van de eigen school besproken wordt.

Inzoomen op fase 1 - voortraject:

In het voortraject (fase 1) wordt de onderwijsbehoefte van de leerling bepaald. Alle informatie, vanuit alle mogelijke bronnen, die relevant is voor het onderwijs aan de leerling¹², wordt vertaald naar de onderwijsbehoefte van de leerling. De ouders en de leerling zelf leveren een belangrijke bijdrage aan het vaststellen van de onderwijsbehoefte. In onze opvatting hebben scholen ouders nodig om hun werk goed te kunnen doen. Ouders zijn volwaardige, niet-onderwijskundige partners en bij uitstek ervaringsdeskundig als het om hun eigen kind gaat. Zowel aan de ouders als aan de leerling wordt gevraagd voor de IVO-commissie op papier te zetten wat zij denken dat nodig is. Als een leerling te jong of anderszins niet in staat is om dit te doen, voert een schoolmedewerker een gesprek met de leerling waarin de vraag op leeftijd-adequate wijze wordt besproken. De schoolmedewerker maakt dan een verslag van het gesprek.

De school en de ouders laten zich, wanneer zij daar behoefte aan hebben, adviseren en ondersteunen door deskundigen van buiten de school. In deze fase kan raadpleging van, en afstemming binnen, het ZAT een belangrijke rol spelen. Afhankelijk van beleid in de regio en/of wetgeving kan inbreng van niet-onderwijskundig deskundigen verplicht gesteld worden.

In de huidige situatie wordt de indicatiestelling voor speciaal onderwijs vooral gebaseerd op medische en psychologisch/psychiatrische diagnostiek in combinatie met aangetoonde handelingsverlegenheid van reguliere scholen. Binnen de IVO-aanpak zien we handelingsverlegenheid niet als een indicatiecriterium, maar als een signaal dat het onderwijsaanbod niet aansluit bij de onderwijsbehoefte. Dat is geen directe reden om te verwijzen, het is reden om na te gaan waar die mis-match in zit: wat heeft de leerling nodig wat op dit moment niet geboden wordt? Wanneer dat duidelijk is, en het benodigde aanbod niet binnen de betreffende school verwacht mag worden, dan pas is er reden om te denken aan een aanvraag voor een aanvullend arrangement.

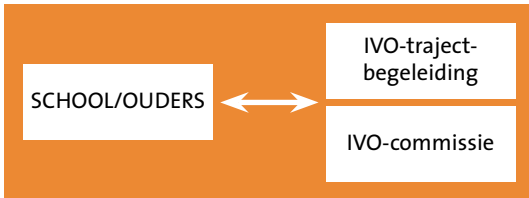
De regie ligt bij de scholen zelf

De inbreng vanuit medische en psychologisch/psychiatrische diagnostiek plaatsen wij in een ondersteunende rol in het voortraject. Diagnostiek is niet leidend bij de indicatiestelling, maar dienend aan de bepaling van de onderwijsbehoefte. Dit is een essentieel kenmerk van de IVO-aanpak: eerst bepalen wat de leerling nodig heeft – daarna beslissen welke arrangement daarbij past.

¹² De informatie kan variëren van melding door medeleerlingen dat de betreffende leerling altijd zo goed is in het bijhouden van scores bij spelletjes, tot uitlatingen van ouders over zijn of haar angst voor spinnen, of een DSM-IV code voor een door een deskundige vastgestelde stoornis. Leerlingen verschillen in de manier waarop en de mate waarin allerlei informatie relevant is voor de onderwijsbehoefte.

Inzoomen op fase 2 - beoordeling:

De beoordeling is in handen van de IVO-commissie. Om de commissie haar werk zo goed mogelijk te laten doen wordt er voorzien in onafhankelijke IVO-trajectbegeleiding.

De positie van de IVO-commissie:

De IVO-commissie heeft een vergelijkbare positie met een PCL in de huidige samenwerkingsverbanden po, zoals die in de WPO is opgenomen. Bij deze positie horen mogelijkheden tot bezwaar en beroep voor ouders en scholen.

De positie van de IVO-commissie is wezenlijk anders dan die van de huidige commissies voor indicatiestelling (Cvl's), omdat de Cvl's aangestuurd worden door de landelijke overheid en in stand gehouden worden door aanbieders van aanvullende arrangementen – de regionale expertise centra (REC's). De IVO-commissie is, net als de PCL kan zijn, van de scholen zelf.

Dekkend netwerk van voorzieningen helder in kaart

De samenstelling van de IVO-commissie:

Leden van de IVO-commissie zijn medewerkers van de betrokken scholen. Het is een belangrijk kenmerk van IVO dat de scholen zelf over de inrichting van de ondersteuning in en om hun scholen gaan. De commissieleden zijn bijvoorbeeld directieleden, maar er kunnen bijvoorbeeld ook zorgcoördinatoren of intern begeleiders lid zijn. Belangrijk is niet zozeer de

inhoudelijke kennis en ervaring tot op detailniveau van de ondersteuning (die expertise wordt immers in het voortraject ingebracht en verwerkt naar de onderwijsbehoefte op de vijf velden), maar vooral het vermogen om met overzicht en met aandacht voor afgesproken beleid te kijken naar de ondersteuning in het samenwerkingsverband.

De meerderheid van de leden, of alle leden, zijn afkomstig uit het regulier onderwijs. Dit benadrukt het uitgangspunt van 'regulier, tenzij ...', en de rol van het regulier onderwijs als de regisseur van de ondersteuning.

De commissie heeft drie of vijf leden, plus een externe voorzitter zonder stemrecht. De voorzitter draagt er zorg voor dat de afwegingen op de juiste wijze gebeuren en dat in het algemeen de commissie werkt zoals bedoeld.

De taken van de IVO-commissie:

1. Het op aanvraag van een school en ouders matchen van de onderwijsbehoefte van de leerling met de beschikbare arrangementen op de vijf IVO-velden volgens aanwijzingen die in het ondersteuningsplan van het samenwerkingsverband vastgelegd zijn.
2. Het informeren van ouders/school over de uitkomst van de beoordeling.
3. Het jaarlijks opstellen van een verslag van de werkzaamheden, waarin kengetallen zijn opgenomen over de ontvangen aanvragen voor toewijzing van arrangementen.

De trajectbegeleiding geeft ondersteuning aan de IVO-commissie. De IVO-commissie concentreert zich op het doornemen en bespreken van dossiers om tot een afweging te komen. Het voorbereidende werk en de afhandeling wordt gecoördineerd (voor wat betreft de procedurele kant) en uitgevoerd (voor wat betreft onderwijsinhoudelijke zaken) door de trajectbegeleiding. De voorzitter van de

IVO-commissie en de trajectbegeleiding houden nauw contact. Een trajectbegeleider is aanwezig bij commissievergaderingen om zo nodig informatie te kunnen aanvullen.

De IVO commissie is van de scholen zelf

De positie van de IVO-trajectbegeleiding:

De IVO-trajectbegeleiding valt functioneel onder de verantwoordelijkheid van de voorzitter van de IVO-commissie. Dat wil zeggen dat de IVO-trajectbegeleider in opdracht handelt van de IVO-commissie en deelt in diens onafhankelijke positie.

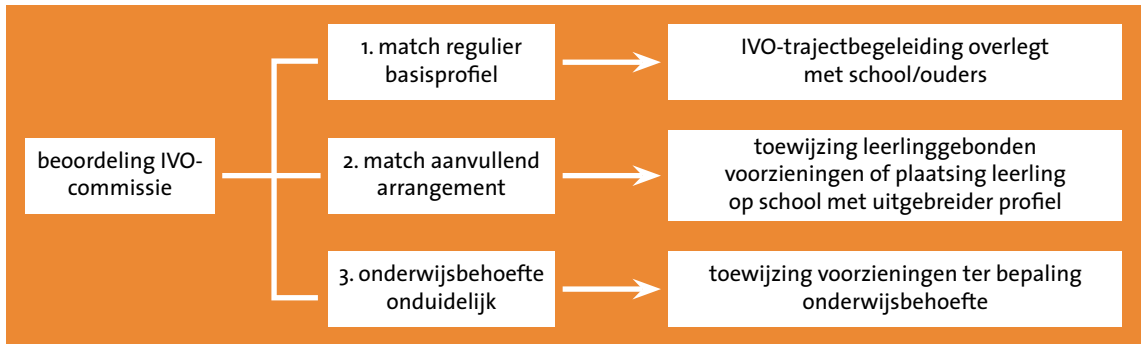
De IVO-trajectbegeleider is geen lid van de IVO-commissie. Wel kan de trajectbegeleider aanwezig zijn bij commissievergaderingen om toelichting te geven op dossiers.

De taken van de IVO-trajectbegeleiding:

- Het op inhoud controleren of de informatie van de school voldoende is.
- Het zo nodig uitvoeren van aanvullend onderzoek.
- Het ondersteunen van scholen/ouders bij hun voorbereiding van een aanvraag van een arrangement.
- Het vanuit de aangeleverde informatie samenvatten van de onderwijsbehoefte op de vijf velden.
- Het zich vergewissen van een goede voortgang van het onderwijs voor de leerling wanneer de school handelingsverlegen is maar geen aanvullende voorziening toegewezen krijgt.

Inzoomen op fase 3 - uitkomst:

Er zijn drie mogelijke uitkomsten van de bespreking van een dossier door een IVO-commissie:

1. *match regulier arrangement:*

De IVO-commissie is van oordeel dat een reguliere school binnen het afgesproken basisprofiel zou moeten kunnen voldoen aan de onderwijsbehoefte van de betreffende leerling. De leerling blijft dus op dezelfde school, of gaat naar een andere reguliere school met minimaal hetzelfde basisprofiel.

Wanneer de school handelingsverlegen is, wordt dit in afstemming met het eigen schoolbestuur en/of het samenwerkingsverband opgelost.

2. *match aanvullend arrangement:*

De aanvullende arrangementen kunnen op dit moment zijn: sbo, (v)so of lgf cluster 3 (vanuit zml, lg, lz of mg), (v)so of lgf cluster 4, of ambulante begeleiding. Het kan zijn dat er in het netwerk tussenvoorzieningen als aanvullend arrangement zijn opgenomen. In de toekomst is het mogelijk dat er een scala aan flexibele arrangementen beschikbaar is. Bovendien kunnen de aanvullende voorzieningen ook te vinden zijn op reguliere scholen met een uitgebreider ondersteuningsprofiel. Dan kan er ook voor gekozen worden om de leerling daar te plaatsen.

3. *onderwijsbehoefte onduidelijk:*

Wanneer, ondanks deugdelijke voorbereiding in

fase 1., de onderwijsbehoefte onduidelijk blijft, is er kennelijk meer tijd en (deskundige) aandacht nodig om er achter te komen wat de leerling nodig heeft in een onderwijssetting. Dit rechtvaardigt aparte toekenning van voorzieningen middels een daartoe specifiek samengesteld arrangement.

Een vierde mogelijke uitkomst van de beoordeling door de IVO-commissie is dat er geen voldoende passend arrangement binnen het samenwerkingsverband of het regionale netwerk voorhanden is. Dit mag eigenlijk niet voorkomen. Is het toch het geval, dan moet de verantwoordelijke medewerker van het samenwerkingsverband op korte termijn in overleg met de samenwerkingspartners een oplossing vinden.

Toewijzingen kunnen deeltijds en/of voor verschillende tijdsperiodes zijn. Een arrangement gericht op het duidelijk krijgen van de onderwijsbehoefte kan bijvoorbeeld een duur van zes weken hebben. Een arrangement ter ondersteuning van een leerling met een niet-veranderlijke aandoening kan voor de volledige verblijfsduur op de betreffende school zijn.

3 Van arrangeren naar indiceren en weer terug: het werk van de IVO-commissie

Alle procedures, dossiervorming en taakverdelingen rond indicatiestelling dienen maar één doel: het vinden van de juiste match tussen leerling en onderwijsaanbod. In dit hoofdstuk concentreren we ons op deze zoektocht binnen de muren van de IVO-commissievergadering.

Om het proces van indicatiestelling duidelijk te maken, hanteren we de begrippen 'indiceren' en 'arrangeren'. Indiceren gebruiken we voor het toewijzen van voorzieningen. Dus bijvoorbeeld voor het toewijzen van extra handen voor een bepaald aantal uren per week. Of voor het toewijzen van een plaatsing op een specialistische setting met allerlei extra voorzieningen. Arrangeren zien we als het inrichten van de onderwijssituatie. Daarbij zijn soms extra voorzieningen nodig. Een reguliere school kan misschien een arrangement bieden voor een leerling met een lichamelijke beperking, wanneer voorzieningen voor verzorging aanwezig zijn. Door extra voorzieningen toe te kennen zijn beter passende arrangementen mogelijk. De toekenning van extra voorzieningen is op zichzelf nooit voldoende: uiteindelijk gaat het er om wat de onderwijsinstelling die de voorzieningen ontvangt er mee doet. Dit geeft de beperking aan van de indicatiestelling: een IVO-commissie kan nooit een goed arrangement toekennen – het arrangement moet immers waargemaakt worden door de onderwijsinstelling. De IVO-commissie kan wel zorgen voor een goede toekenning van voorzieningen (indicatiestelling) zodat passende arrangementen mogelijk worden. De realisatie van passende arrangementen vergt,

naast een goede indicatiestelling, afspraken over wat verwacht mag worden van de scholen die de voorzieningen ontvangen. En dit heeft weer alles te maken met de ondersteuningsprofielen¹³. Terug naar de IVO-commissievergadering.

Arrangementen

De commissie zit om de tafel en de vergadering gaat van start. Welke voorzieningen kan de commissie inzetten voor een leerling? Dat is in elke regio op maat te bepalen.

De ene regio houdt het voorlopig misschien op de bekende voorzieningen van (v)so - of sbo – plaatsing, en ambulante begeleiding of een andere vorm van een rugzakje. In dat geval is een profiel beschikbaar van het (v)so en sbo, en van de ambulante voorzieningen met daarin opgenomen de voorzieningen (voor het (v)so per bekostigingscategorie) op de vijf velden (beschikbare 'handen', onderwijsmaterialen, ruimtelijke voorzieningen, expertise, en samenwerking met instanties buiten het onderwijs). De commissie kan dan 7 'pakketjes' voorzieningen toekennen die een plaatsing betekenen op een gespecialiseerde setting (cluster 3 en 4 elk drie – laag, midden, hoog -

¹³ Bepaalde voorzieningen kunnen niet vanuit de middelen van het samenwerkingsverband gerealiseerd worden. Dit geldt met name voor de ruimtelijke omgeving. (Grote) aanpassingen hierin zijn een verantwoordelijkheid van de gemeente en zolang de huisvesting niet volledig 'doorgecentraliseerd' is naar de besturen zal dit zo blijven. De commissie kent dus geen middelen toe om het gebouw aan te passen (behalve wellicht in zeer bijzondere situaties en met beperkte omvang).

wettelijke categorieën, en in het po sbo). Bovendien kan de commissie 1 of meer ‘pakketjes’ voorzieningen toekennen die ambulant ingezet kunnen worden.

In theorie kan een regio besluiten de voorzieningen op de vijf velden volledig te flexibiliseren: de IVO-commissie kan een voorzieningspakket toewijzen dat vrijelijk is samengesteld met onderdelen op de vijf velden. Zo is de ideale match natuurlijk het best te maken. De uitvoerbaarheid zal hier echter grenzen aan stellen. Personeel is niet zomaar voorhanden, expertise is niet met een vingertip beschikbaar en gebouwen zijn niet zomaar aangepast. Een regio kan natuurlijk wel de keuze maken zo ver mogelijk te flexibiliseren – de opbrengsten van de pilot in de Zaanstreek geven al een beeld van hoe dat eruit zou kunnen zien¹⁴.

Aanbod voorzieningen op maat te bepalen

Veel regio's werken al met allerlei voorzieningen die tussen een plaatsing op een gespecialiseerde setting en het regulier onderwijs in zitten. Voor veel regio's ligt het dan ook voor de hand om te starten met een beperkte flexibilisering, door het aanbod stap voor stap uit te breiden, en steeds te kijken hoe het gaat.

Het staat de samenwerkingsverbanden vrij om eigen vormen van specialistische settings in te richten. Sommige regio's (samenwerkingsverbanden passend onderwijs met de gemeenten) zullen een lokaal gebouw inrichten als thuisnabije specialistische voorziening. Daar kunnen leerlingen die nu naar scholen van cluster 3 of 4 gaan alles vinden wat ze

nodig hebben. Thuisnabijheid voor leerling en ouders, en het zelf in de hand hebben van de inrichting en bekostiging (er is dan geen sprake van wettelijke verplichte bekostiging in 3 categorieën) kunnen hiervoor argumenten zijn.

Een samenwerkingsverband kan er voor kiezen alle voorzieningen onder te brengen bij de reguliere scholen. Voorzieningen kunnen met elke periode van tijdelijkheid worden toegekend, of juist voor de rest van de schoolloopbaan van de leerling¹⁵. Voorzieningen kunnen voltijds of deeltijd toegekend worden. Kortom: het samenwerkingsverband bepaalt welke voorzieningspakketten de IVO-commissie kan toewijzen. De IVO-commissie weet uit het ondersteuningsplan welke pakketten dat zijn (gekaracteriseerd op de vijf velden).

Criteria

De commissie zit om de tafel en de vergadering gaat van start. Welke criteria hanteert de commissie voor toewijzing? Het antwoord is weer: dat is in elke regio op maat te bepalen. Wel is duidelijk in welke termen die criteria geformuleerd zijn: bij elk toewijsbaar voorzieningspakket is duidelijk waaraan de onderwijsbehoefte van de leerling op de vijf velden moet voldoen. Dus pas als een leerling aantoonbaar behoefte heeft aan *zoveel* extra aandacht, *zoveel* (tijd nodig is om te zorgen voor) aangepast onderwijsmateriaal, *deze* ruimtelijke voorzieningen, *deze* expertise en *deze* afstemming met deze instanties mag *dit* voorzieningspakket toegekend worden. Het kan zijn dat er een behoefte aan extra ondersteuning bestaat op al deze velden, maar dat komt niet zo vaak voor. Meestal is er sprake van een behoefte aan extra ondersteuning op twee of drie velden.

¹⁴ Zie rapport: Indiceren en Arrangeren – een pilot in de Zaanstreek, 2012, via www.MenO-groep.nl.

¹⁵ In het wetsvoorstel Passend Onderwijs staat wel een minimum toewijzingsperiode voor (v)so van één volledig schooljaar.

De eerste vraag die zich voordoet bij de bespreking van wat bij de leerling het best past is: Wat mag verwacht worden van de reguliere school? In hoeverre zou een reguliere school aan deze onderwijsbehoefte van deze leerling moeten kunnen voldoen? Voor de IVO-commissie is het antwoord weer te vinden in het ondersteuningsplan. Daar staat in wat het samenwerkingsverband heeft vastgesteld als basisprofiel – het ondersteuningsprofiel waaraan een reguliere school moet voldoen zonder extra bekostiging vanuit het samenwerkingsverband. En wanneer het samenwerkingsverband investeert in uitgebreidere profielen van de reguliere scholen, dan staat in het ondersteuningsplan ook wat bij welk ondersteuningsprofiel verwacht wordt. Steeds is bij elk profiel opgenomen wat er voorhanden is op de vijf velden van voorzieningen. Aan de hand daarvan checkt de commissie of er terecht een aanvraag is gedaan voor extra voorzieningen.

Er bestaan geen tests voor de bepaling van onderwijsbehoefte (op de vijf velden). Er zijn geen metingen langs door de ijkwet vastgestelde standaarden. In de sociale wetenschappen streeft men bij tests naar een hoge validiteit (de test meet wat hij bedoeld wordt te meten) en betrouwbaarheid (de meting geeft de juiste mate aan). Dit streven kunnen we delen, ook als we geen tests tot onze beschikking hebben. De validiteit van de vijf velden als sluitende weergave van extra ondersteuningsbehoefte blijkt, behalve uit eenvoudige analyse van de praktijk, uit de reacties van mensen betrokken bij het onderwijs – mensen die werken op reguliere en speciale scholen, mensen die zich met onderwijsondersteuning bezighouden, mensen uit verwijscommissies. In de afgelopen zes jaar bleek herkenning te zijn van de ordening op de vijf velden.

De betrouwbaarheid kan op twee manieren benaderd worden: de ‘inter beoordelaar betrouwbaarheid’ (oordelen verschillende gekwalificeerde beoordelaars

hetzelfde) en de ‘herhaling betrouwbaarheid’ (oordeelt dezelfde beoordelaar later in de tijd hetzelfde). De betrouwbaarheid kan pas goed bepaald worden wanneer de aanpak vaak en langdurig is toegepast. Daarvan is nu nog geen sprake. De ervaringen tot nu toe – meerjarig bij IVO-commissies die alleen sbo verwijzingen toekennen, en heel kort bij de pilot in de Zaanstreek – stemmen hoopvol. De gunstige ervaringen tot nu toe hebben in onze ogen te maken met de helderheid en controleerbaarheid van (de toepassing van) de criteria. Het gaat om heel praktische, voor iedereen – van ouder tot schoolbestuurder – inzichtelijke criteria. Openheid en duidelijkheid zijn misschien wel de belangrijkste bewakers voor de kwaliteit van de criteria.

Dossier

De commissie zit om de tafel en de vergadering gaat van start. Welke informatie heeft de commissie over de leerling? In het dossier van elke leerling die besproken wordt zit:

- Het onderwijskundig rapport in termen van onderwijsbehoefte (met informatie van de leerling zelf, de school en de ouders);
- Informatie uit leerlingvolgsystemen (didactisch en sociaal-emotioneel);
- Een logboek van de onderwijsbehoefte van de leerling zoals die vanaf de start van de onderwijsloopbaan van de leerling tot nu is waargenomen. In het logboek staan alle activiteiten (kort aangeduid) die zijn uitgevoerd in het kader van de ondersteuning van de leerling, op datum, en met vermelding van de veronderstelde onderwijsbehoefte;
- Indien opgemaakt: rapportage ZAT of ander ondersteuningsteam;
- Indien opgemaakt: rapportages externe deskundigen.

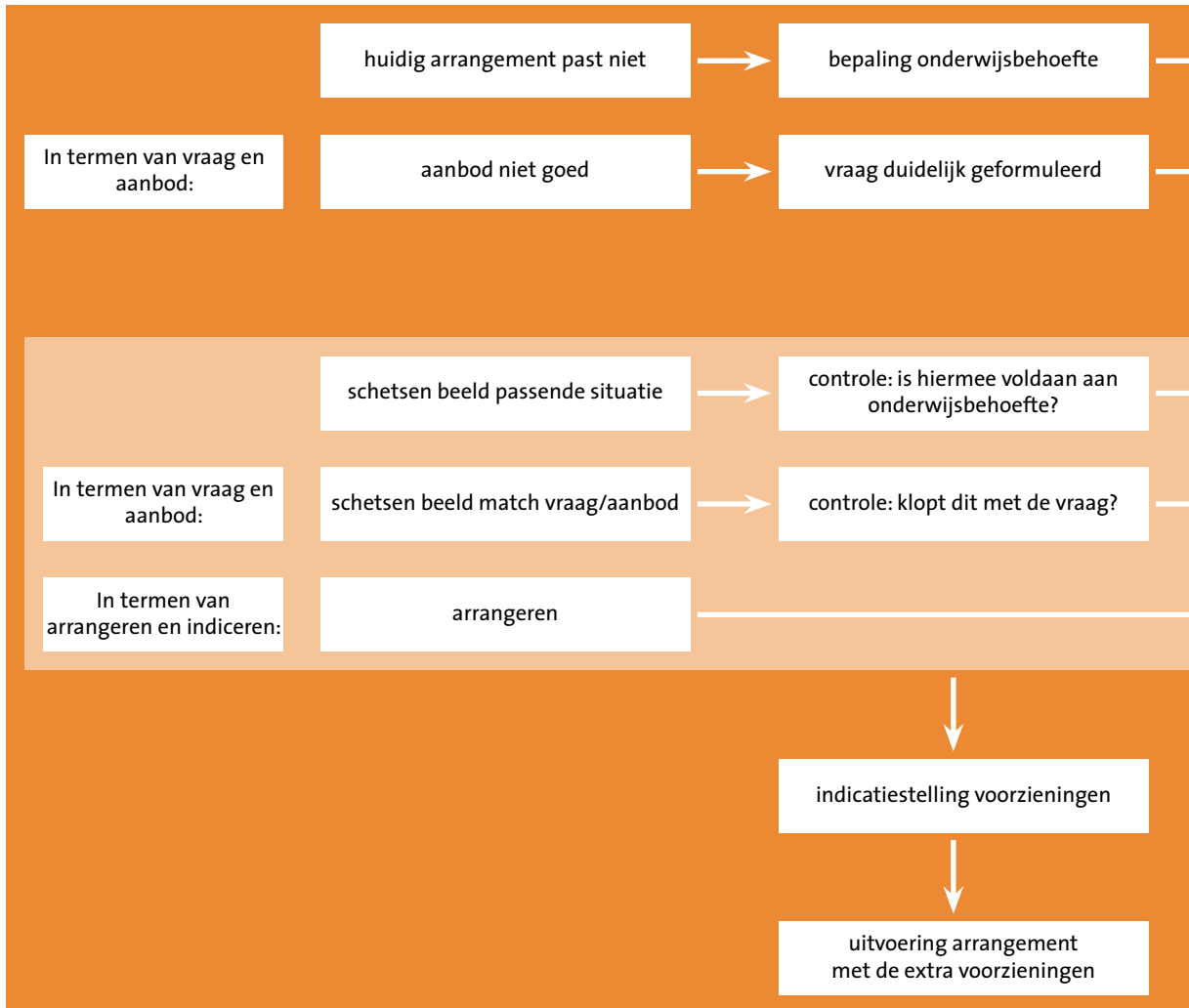
Het dossier biedt een onderbouwde weergave van de onderwijsbehoefte van de leerling.

Commissiegesprek

De commissie zit om de tafel en de vergadering gaat van start. Hoe verloopt het gesprek dat de beste match tussen leerling en arrangement oplevert? De commissieleden gaan na of het beeld van de onderwijsbehoefte van de leerling aan allen duidelijk is. Wanneer er, ook na bespreking, onduidelijkheden overblijven die verdere afwegingen in de weg zitten, wordt de bespreking opgeschort tot een volgende vergadering. De trajectbegeleider krijgt

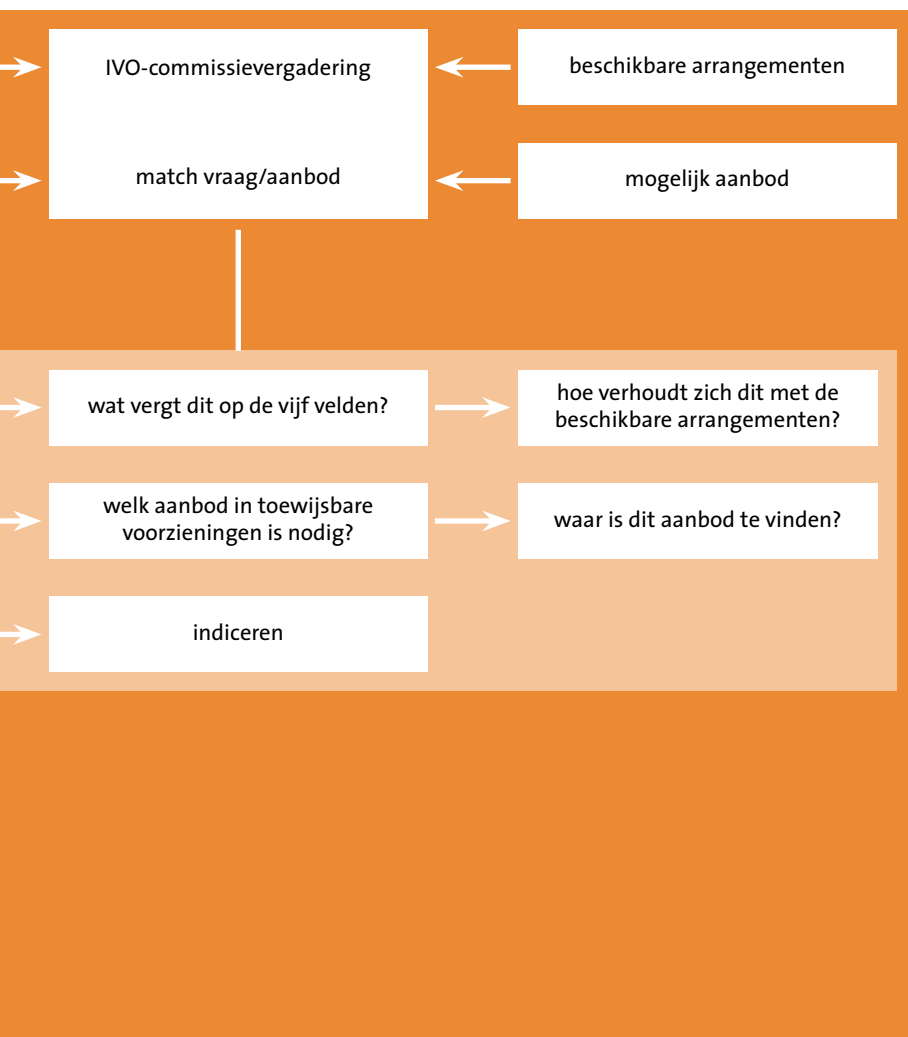
de opdracht de vragen te beantwoorden, door de leerling, de ouders of de school vragen te stellen, of door onderzoek of observatie uit te voeren. Is er voldoende duidelijkheid, dan volgt de beeldvormende, of arrangerende fase. De commissieleden schetsen onderling een situatie waarin de leerling passend onderwijs zou ontvangen. Daarbij zijn de commissieleden spaarzaam: de eenvoudigste setting die voldoet, is de beste. De derde stap bestaat uit het destilleren van de benodigde voorzieningen op de vijf

Hoe komen de leerling en het bij hem of haar passende onderwijs bij elkaar?

velden uit de gevonden passende setting. Wat is er aan voorzieningen nodig om de passende setting voor de leerling te realiseren? Tot slot zoekt de commissie bij de gevonden behoefte aan voorzieningen het beste matchende voorzieningenpakket dat zij tot haar beschikking heeft. In het onderstaande schema staan de stappen vanaf de situatie van onbalans op school schematisch weergegeven, zowel in termen van voorzieningen en arrangementen als in termen van vraag en aanbod.

De eenvoudigste setting die voldoet, is de beste

**Het versterken
van het onderwijs
voor leerlingen bij
wie het allemaal
niet vanzelf gaat,
daar gaat het om**

4 Casusvoorbeelden

In de Zaanstreek hebben mensen uit het voortgezet onderwijs en uit het primair onderwijs met medewerking van leden van de Commissies voor Indicatiestelling van Cluster 3 en Cluster 4, onder begeleiding van M&O-groep, een pilot uitgevoerd. Het was een beperkte pilot waarin voor de gelegenheid samengestelde IVO-commissies een aantal dossiers besproken hebben. Een uitgebreide rapportage vindt u in de publicatie 'Indiceren en arrangeren – een pilot in de Zaanstreek'. In dit hoofdstuk halen we enkele voorbeelden uit de pilot naar voren.

Waar leidt Indiceren Vanuit Onderwijsbehoeften in de praktijk toe? We kunnen het zoals gezegd nog maar beperkt uitproberen omdat niet afgeweken mag worden van de wettelijk voorgeschreven indicatiestelling. De dossiers die besproken zijn in de pilot zijn de dossiers die zijn samengesteld voor de Cvl's. Die dossiers waren geschreven met het oog op de criteria van de Cvl's. Ze geven geen systematisch beeld van de onderwijsbehoefte. Toch kregen de

Waar leidt IVO in de praktijk toe?

commissieleden naar eigen zeggen uit het dossier voldoende beeld om te kunnen arrangeren. Als de commissieleden vragen hadden, hebben ze zelf de antwoorden verondersteld en onderling afgesproken van die aannames uit te gaan bij de verdere bespreking.

Er zijn nog geen op de vijf velden omschreven arrangementen in de regio.

Kortom, de pilot was beperkt tot het anders afwegen van dezelfde informatie, in alle vrijheid van de experimentele situatie. Dit leverde interessante resultaten op. De IVO-commissies maakten meteen en ruim gebruik van de flexibiliteit die mogelijk wordt als op de vijf velden van voorzieningen gearrangeerd wordt (zie hierna voorbeeld Jan¹⁶). Er waren ook enkele dossiers in de pilot opgenomen waarover al snel overeenstemming was dat het (v)so de beste plek is voor de leerling. Ter illustratie geven we hier voorbeelden van dossiers waarbij de flexibiliteit van het arrangeren duidelijk wordt.

Nogal eens koos de IVO-commissie voor een kortdurend arrangement om een leerling een goede start te geven in een onderwijssituatie (bijvoorbeeld Chris). En, in tegenstelling tot de Cvl, kan een IVO-commissie preventief voorzieningen toewijzen – en dat werd ruimhartig gedaan (bijvoorbeeld Hidde).

¹⁶Vanzelfsprekend zijn alle namen die in de beschrijvingen voorkomen niet de echte namen van betrokkenen.

Flexibiliteit: Jan

Uit het dossier:

Jan is 14 jaar. Met het leren van Jan is op zich niet veel aan de hand, maar zijn cijfers in de tweede klas van het vmbo staan onder druk door zijn sterk wisselende werkhouding. Mensen in zijn omgeving vinden hem nerveus en dwars. Hij weet zich niet te gedragen, roept weerstanden op en komt zo elke keer weer in de problemen. Hij pest soms andere leerlingen en reageert soms agressief.

Docenten geven aan dat ze hem niet meer kunnen 'handelen' in de les. Jan is in de tweede klas vmbo-t overgeplaatst naar een klas basis/kader. Zijn gedrag en cijfers zijn dusdanig dat het verstandig is om hem in een kleinere klas te zetten. In de klassensituatie is Jan storend naar medeleerlingen, regelmatig zodanig dat hij buiten de les wordt gezet. Een citaat uit een logboek van het vmbo: "Tijdens mijn les Nederlands gaat Jan door met praten ondanks mijn waarschuwingen, hij moet apart zitten en kort daarna draait hij zich om naar Nadine en zegt wat tegen haar. Hij ontkent dit. Ik vertel hem duidelijk dat hij niet moet liegen. Hij krijgt strafwerk. In het nagesprek aangegeven dat hij zich goed moet gedragen, zeker ook bij

zijn mentor. Gezien zijn geschiedenis is het niet verstandig om problemen te veroorzaken." En: "Jan gedraagt zich niet tijdens de kleine pauze. Er wordt bewust rommel op het plein gemaakt om leerkrachten te pesten. Leraar Plesman ziet dat Jan wat troep maakt en vraagt aan hem dit op te ruimen. Jan weigert (ik heb het niet gedaan) en provoceert in zijn wijze van antwoorden. Plesman stuurt hem naar boven. Hij vertelt aan mij een ander verhaal (hij had niet gehoord dat Plesman hem vroeg) In het vervolggesprek geeft Jan toe dat het verlopen is zoals Plesman aangegeven heeft. Hij blijft verongelijkt reageren. De rest van de week in de pauze binnenblijven."

Thuis is het niet ideaal. Als klein kind woonde Jan bij zijn tante. Vanaf zijn 6e jaar zorgt zijn moeder voor hem. Zij is heel betrokken, maar heeft een fulltime baan en staat alleen voor de opvoeding van drie kinderen die elk hun problemen hebben. Jans oudere broer en zus zorgen voor veel onrust thuis. Jan plast 's nachts in zijn bed – daar maakt hij zich zorgen over. Jans moeder staat open voor ondersteuning van buitenaf. Op dit moment wordt 'Functional Family Therapy' opgestart, een aanpak waarbij het hele gezin betrokken is.

Bij het arrangeren schetst de commissie de gewenste school van Jan, een schoolomgeving die hem passend onderwijs biedt. Deze school is niet reactief, maar proactief. Zij wacht niet af tot Jan weer eens in een conflictsituatie verzeilt, maar biedt hem gestructureerde begeleiding. Jans mentor heeft wekelijks gesprekken met hem om hem steeds inzicht te geven in wat zijn gedrag oproept, zowel bij hemzelf als in zijn omgeving. De mentor onderhoudt contact met Jans moeder om zijn begeleiding met haar af te stemmen. De docenten 'trappen niet in de val' van Jans dwarse gedrag, en weten het gewenste gedrag

te stimuleren. De zorgcoördinator begeleidt de docenten waar nodig als collegiaal consultant.

Conclusies:

De IVO-commissie ziet goede kansen voor Jan om op een reguliere vmbo-school verder te gaan. Maar dan wel een die de extra ondersteuning voor leerlingen die dat nodig hebben goed georganiseerd heeft. De zorgcoördinator, de mentoren, het ZorgAdviesTeam en andere begeleiders borgen de continuïteit van de begeleiding per leerling. Er wordt dus niet pas gereageerd als er iets mis gaat, de ondersteuning is

planmatig opgezet. In termen van IVO-profielen is er minimaal sprake van het ondersteuningsprofiel van een begeleidingsschool. Een begeleidingsschool ontvangt om haar profiel te kunnen realiseren van het samenwerkingsverband jaarlijks een beperkt budget¹⁷. In aanvulling daarop wijst de commissie voor de begeleiding van Jan voldoende middelen toe om

twee mentoruren per week te kunnen inzetten. Zou Jan op een school geplaatst worden met een sterker ondersteuningsprofiel (dialogeschool of integratieve school), dan ontvangt de school geen extra middelen. De 'profiel' middelen die een dergelijke school jaarlijks ontvangt zijn voldoende om de begeleiding te kunnen realiseren.

Kortdurend arrangement: Chris

Uit het dossier:

In groep 3 van een basisschool zit de 7-jarige Chris. Chris functioneert op moeilijk lerend niveau (harmonisch profiel verbaal – performaal). Chris ervaart ernstige tekortkomingen op het gebied van leer- en taakgedrag en bij gedrag in relatie met leerkracht en medeleerlingen. Zijn gedrag bevat weinig sociale interactie. Hij kan sociale situaties niet inschatten en laat vaak het verkeerde gedrag bij situaties zien. Hij heeft voortdurend een vlakke gezichtsuitdrukking en reageert weinig op externe prikkels. Het leesproces komt zeer langzaam op gang. Hij heeft in de huidige schoolsituatie geen banden opgebouwd met medeleerlingen of leerkrachten.

De enige concentratie die hij kan opbrengen is bij schrijf oefeningen, tekenen en knutselen. Zijn fijne motoriek is zijn sterke punt.

Bij interactie met de leerkracht lacht hij de laatste tijd de leerkracht uit en/of kijkt hij weg, hij vlucht in

een ander verhaal of andere activiteit. Hij vermijdt de confrontatie en frustratie. In de klas maakt hij storende geluiden en zit aan andere kinderen, die daar niet van gediend zijn. Hij wordt steeds meer buitengesloten.

Bij korte en duidelijke aansporingen laat hij wel resultaten zien. Bij normale vragen reageert hij niet, de vraag moet verpakt worden in een strenge en duidelijke context. De school geeft aan onvoldoende expertise te hebben en te weinig tijd om hem de aandacht te geven die hij nodig heeft.

Ouders zijn zeer bezorgd en bereidwillig om hem thuis te ondersteunen. Hij ontvangt nu veel support tijdens de sessies bij de kinderrevalidatie. (Chris had een moeilijke start bij de geboorte, heeft logopedie en mrt).

Uit het leerlingvolgsysteem komen signalen als het gaat om taal, omgaan met hoeveelheden en motoriek.

De school van Chris geeft aan niet goed vat te krijgen op wat Chris nodig heeft.

De IVO-commissie gaat ermee aan de slag. Het lijkt

zaak nu snel voor Chris duidelijkheid te krijgen aan welke voorwaarden het onderwijs voor hem moet voldoen, anders zouden er wel eens op niet al te lange termijn secundaire problemen kunnen ontstaan.

¹⁷ Zie voor een beschrijving van de IVO-ondersteuningsprofielen in het vo en het po, en voor een uitgewerkt model van de bekostiging van ondersteuningsprofielen (het IVO-financieel model) de website www.MenO-groep.nl.

Omdat nog niet duidelijk is wat de juiste begeleiding is, moet er eerst iets anders gebeuren: het bepalen van de onderwijsbehoefte van Chris.

De IVO-commissie kent daarom de school van Chris 20 uur inzet van een gedragsdeskundig onderzoeker toe. School, ouders en onderzoeker kunnen dan in samenwerking snel en gedegen een beeld krijgen van wat nodig is. Als dat duidelijk is, kan zo nodig opnieuw een aanvraag gedaan worden. Dit observatie- en onderzoekarrangement⁸ kan op elke school – met elk

profiel – uitgevoerd worden. Als Chris op een school zit met een beperkt ondersteuningsprofiel (netwerkschool, smalle of brede ondersteuningsschool) kent de commissie de 20 uur inzet van de gedragsdeskundige toe. Er zijn in Nederland geen inclusieve scholen en we verwachten niet dat die er snel zullen komen. Met weinig praktische relevantie, maar voor de volledigheid voegen we toe: een school met een inclusief profiel is in staat om het arrangement zonder extra inzet van middelen uit te voeren.

Preventief arrangement: Hidde

Uit het dossier:

Hidde zit in groep 8 van de basisschool. Hij is 13 jaar. Hidde is een kwetsbare en bescheiden jongen. Hij laat teruggetrokken en nerveus gedrag zien. Zijn contactname is zwak, hij toont hierin geen initiatief. Hidde heeft angsten, waardoor hij verschillende sociale situaties die bij zijn leeftijd passen niet zelfstandig aankan – zowel op school als thuis en elders. Hij is afhankelijk van de volwassenen in zijn omgeving. Sinds kort heeft hij een pgb.

Op school is zijn functioneren sterk afhankelijk van zijn leerkracht en zijn 'maatje'. Hidde onderneemt zelf niets, heeft altijd een vertrouwd iemand nodig bij een activiteit of actie. Zo kan hij niet mee op schoolreisje zonder één van zijn ouders. Hij heeft groep 7 gedoubleerd vanwege het feit dat hij destijds school als onveilig ervoer en hem onvoldoende vertrouwen geboden kon worden. Hij heeft toen enkele maanden verzuimd (meerdere keren uit school gevlucht). Hidde moet voortdurend het gevoel hebben terug te kunnen vallen op één van zijn ouders, hij heeft daarvoor de beschikking over een eigen telefoon. Hij reageert heftig op iedere verandering of wisseling en kan slecht omgaan met tegenslag of kritiek.

Hoewel Hidde op dit moment cognitief goed functioneert maken ouders en school zich grote zorgen over de verdere ontwikkeling van Hidde, met name de overgang naar het vo.

Concreet zal Hidde geholpen moeten worden met de weg van huis naar school en terug, het vinden van zijn weg in een nieuwe school, het overzien van wat er in de nieuwe situatie van hem verlangd wordt (huiswerk, omgaan met verschillende leraren enz.) en het opbouwen van voldoende veiligheid.

Hidde is zeer afhankelijk van de leerkracht: zij functioneert als het ware als zijn kompas. Door hem te behoeden voor te veel druk – zowel cognitief als sociaal – komt Hidde tot werken. Zonder deze aanpak kan hij met veel stress en angst reageren.

Hidde kan niet anders reageren dan op zijn eigen wijze. Bij te grote druk kan hij gestrest raken, lichamelijk op slot raken en zich terugtrekken of vluchten. In het ergste geval rent hij letterlijk de school uit. Ook kan hij heftig reageren bv. wanneer er kritiek geuit wordt, voornamelijk thuis maakt hij dan flinke ruzie. Omdat hij aangeeft zelf last te hebben van zijn angst heeft hij de motivatie om mee te doen aan een angstreductietraining. Ouders worden begeleid bij de ondersteuning van Hidde.

In dit geval weet de basisschool heel goed wat de leerling nodig heeft: begeleiding van de overgang naar, en de start op het voortgezet onderwijs. De IVO-commissie ziet duidelijk de urgentie hiervan in: als Hidde niet stevig begeleid wordt bij zijn start op het voortgezet onderwijs is te voorspellen dat hij het niet zal redden. Tegelijkertijd laat de ervaring op het basisonderwijs zien dat Hidde, mits aan een aantal duidelijke voorwaarden voldaan, goed kan leren en meekomen op school.

Het arrangement dat de IVO-commissie op het netvies heeft bij het toekennen van voorzieningen ziet er als volgt uit: In april voorafgaand aan de

Niet pas reageren als er iets mis gaat

overgang naar het voortgezet onderwijs start de extra begeleiding en die loopt door tot aan de kerstvakantie van Hidde's brugklasjaar. Zijn begeleider in het basisonderwijs en zijn mentor in het voortgezet onderwijs nemen elke dag een kwartier de tijd om met Hidde de dag te structureren. Hidde heeft een vaste begeleider op wie hij steeds kan terugvallen. Zijn mentor maakt eenduidige afspraken met alle docenten over de omgang met Hidde. Samen met de zorgcoördinator plant de mentor de begeleiding voor Hidde na afloop van het arrangement, dus na de kerstvakantie.

Een deskundige op het gebied van gedrag geeft voorlichting aan het docententeam en aan de klas van Hidde over zijn belevingswereld. Die deskundige helpt bovendien bij het structureren van Hidde's dagindeling en taken en hij loopt een keer mee met het dagprogramma langs Hidde's docenten.

Net als bij Jan stelt de commissie wel eisen aan het ondersteuningsprofiel van de school voor voortgezet onderwijs: ook in dit geval moet het minimaal een begeleidingsschool zijn. Een integratieve school moet Hidde het geschetste arrangement zonder extra inzet van middelen kunnen bieden. Als Hidde naar een school gaat met het ondersteuningsprofiel van een begeleidingsschool of een dialoogschool, dan kent de IVO-commissie de volgende voorzieningen toe:

- Voor elke dag een kwartier extra begeleiding door intern begeleider/mentor: 1,25 uur per week;
- 20 uur inzet van een deskundige op gedrag.

De voorzieningen zouden worden toegekend voor de periode van april tot en met december.

De drie voorbeelden, van Jan, Chris en Hidde, laten zien dat de IVO-commissies tot heel andere arrangementen kunnen komen dan de toewijzing van standaard lesplaatsen of standaard rugzakjes (v)so. In de evaluatie van de pilot bleek dan ook dat de IVO-commissieleden het vooral waardeerden dat het mogelijk is om flexibeler en preventiever de ondersteuningsvoorzieningen in te zetten.

Opvallend is dat de commissies als vanzelf tijdens het arrangeren soms eisen gingen stellen aan de school waarop het arrangement uitgevoerd wordt: Het moet binnen het regulier onderwijs kunnen, maar niet elke school voor regulier onderwijs kan het aan. Ook niet met de inzet van extra voorzieningen. Deze differentiatie naar ondersteuningsprofielen sluit naadloos aan bij een organisatie-model binnen een samenwerkingsverband waarbij ook geïnvesteerd wordt in versterking van de ondersteuningsprofielen van scholen.

¹⁸ Dit arrangement komt pas aan de orde wanneer de school zelf alles heeft gedaan wat van haar verwacht mag worden om de onderwijsbehoefte van de leerling duidelijk te krijgen. Daarbij horen bijvoorbeeld ook de nodige onderzoeken zoals die vroeger wel vanuit de middelen voor schoolbegeleiding werden bekostigd.

Het aan de docent
of groepsleerkracht
bieden van
instrumentarium
dat zijn vakmanschap
versterkt

5 Invoeren IVO: een planning-wijzer

Enige urgentie is er wel, bij de ontwikkeling van een eigen indicatiesystematiek in het samenwerkingsverband. In 2013 houden de Cvl's op te bestaan. De nieuwe samenwerkingsverbanden moeten dan niet alleen de nieuwe indicatieaanvragen behandelen, maar ook alle 'zittende' leerlingen op het (v)so herindiceren. Voor de herindicaties hebben de samenwerkingsverbanden twee jaar de tijd.

Het toewijzen van voorzieningen moet eerlijk, transparant en zorgvuldig gebeuren. Leerlingen, ouders en scholen kunnen soms passend onderwijs pas realiseren wanneer extra inzet van mensen en middelen is toebedeeld. Het is dus zaak alle tijd die beschikbaar is tot de start van Passend Onderwijs goed te gebruiken. In dit hoofdstuk geven we een overzicht van de dingen die gebeuren moeten om de invoering van indicatiestelling IVO op een goede manier te doen. Behalve de indicatiestelling moeten er nog veel meer zaken geïmplementeerd worden voor de invoering van Passend Onderwijs. De invoering van IVO-indicatiestelling maakt deel uit van dat bredere proces.

Het proces van invoering kan op veel manieren verlopen. In de ene regio kan de implementatie strak in handen liggen van de schoolbesturen, bijvoorbeeld door een projectgroep in te richten met als projectleider een bestuurder/directeur van het samenwerkingsverband en als leden vertegenwoordigers van de schoolbesturen die ervaren zijn rond onderwijsondersteuning. Een regio kan ook kiezen voor een sturende inbreng vanuit de

scholen, met een organiserende rol op het niveau van het samenwerkingsverband. Dit laatste vraagt om een stevige positie van de schoolleiders binnen het samenwerkingsverband.

Wij beperken ons hier tot het maken van een takenlijst van werkzaamheden die, in welk implementatieproces dan ook, uitgevoerd moeten worden bij invoering van IVO-indicatiestelling.

De voorbereidingen delen wij in langs twee parallel lopende routes: één taakgericht en één communicatiegericht. De taakgerichte route zorgt er voor dat alle afspraken, beleidsstukken, formulieren en materialen die er moeten zijn er zijn. En dat de juiste mensen met de juiste taak belast zijn, met de juiste training achter de rug. De communicatiegerichte route zorgt voor voorlichtingsbijeenkomsten, brochures, invulling/aanvulling website; maar ook voor inspiratiebijeenkomsten en dialogen met alle betrokkenen. De twee routes hebben een heel verschillende dynamiek – vandaar dat we ze splitsen - maar lopen wel gelijk op en versterken elkaar.

taakroute	communicatieroute
1. keuzes inrichting IVO op maat	2. voorlichting keuze IVO – start dialoog
3. bemensing IVO taken	4. voorlichting IVO op maat
5. training	6. inspiratie bieden
7. inrichting administratieve route	8. schrijven brochures
9. borging IVO in beleidssystemen	10. invulling/aanvulling website
11. proefdraaien	12. markeren invoeringsmoment – doorgaande dialoog

1. keuzes inrichting IVO op maat

a. basisprofiel bepalen

In welke mate moet elke reguliere school met diversiteit om kunnen gaan¹⁹ zonder extra inzet vanuit het samenwerkingsverband? Welke voorzieningen op de vijf velden veronderstellen wij op elke school aanwezig zonder extra inzet vanuit het samenwerkingsverband?

b. arrangementen bepalen

Welke ondersteuningsarrangementen vormen het aanbod dat de IVO-commissie tot haar beschikking heeft? Zijn dit de huidige arrangementen van de CvI's: (v)so in drie kostencategorieën en een standaard rugzakje? Wordt hier in het primair onderwijs het sbo aan toegevoegd, of in het voortgezet onderwijs de eigen toewijzing van ondersteuning binnen het samenwerkingsverband en de projecten voor tijdelijke opvang? Worden hier arrangementen aan toegevoegd die anders zijn in samenstelling op de vijf velden, en/of op de termijn van toekenning, en/of op de mogelijkheid om het arrangement in deeltijd toe te kennen?

c. criteria bepalen

De criteria leggen de link tussen vraag en aanbod. De criteria kunnen beschreven worden in termen van de vraag, dus van de onderwijsbehoefte van de leerling. Ze kunnen ook beschreven worden in termen van het aanbod, dus van de scholen en arran-

gementen. Bij welke kenmerken van de vraag heeft het aanbod matchende kenmerken? Een leerling die verzorging nodig heeft, heeft een school nodig met een verzorgingsruimte en –mogelijkheden. In het algemeen gesteld: Hoe moet de onderwijsbehoefte van een leerling op de vijf velden eruit zien om in aanmerking te komen voor een bepaald arrangement (de vraagkant)? Of, om het vanuit de aanbod kant te formuleren: hoe kenmerkt het aanbod (de arrangementen uit c.) zich op de vijf velden?

2. voorlichting keuze IVO – start dialoog

Korte, to the point voorlichting over de keuze van de systematiek voor indicatiestelling. De voorlichting richt zich op verschillende doelgroepen: ouders, scholen, gespecialiseerde ondersteuningsvoorzieningen, besturen, gemeenten en andere partners in de regio. Afhankelijk van de implementatievorm kan op dit moment de dialoog met alle partners geopend worden: in dat geval start het 'werkende weg' ontwikkelen van IVO in de regio.

3. bemensing IVO taken

a. leden IVO-commissie

Minimaal drie leden plus een onafhankelijk voorzitter zonder stemrecht²⁰. Plus minimaal één wissel-lid om plaats te nemen wanneer een aanvraag behan-

¹⁹ Zie voor een uitgebreide beschrijving van wat bedoeld wordt met het onderwijsconcept als het gaat om diversiteit www.MenO-groep.nl, IVO.

²⁰ Zie ook hoofdstuk 2.

deld wordt vanuit de school van één van de vaste leden, die dan terugtreedt.

b. trajectbegeleiding

Eén of meer personen met veel kennis en ervaring op het gebied van onderwijsondersteuning, en op het gebied van leer- en gedragsproblemen. Het ligt voor de hand hierbij te denken aan psychologen of orthopedagogen met veel ervaring in het onderwijs.

c. administratieve ondersteuning

Eén of meer personen die het contactpunt en de uitvoerders voor de commissie zijn als het gaat om de procedurele afhandeling.

4. voorlichting IVO op maat

De tweede slag in de voorlichting is uitgebreider. De keuzes die gemaakt zijn rond basisprofiel, arrangementen en criteria zijn op verschillende wijze voor de verschillende doelgroepen interessant. Elke doelgroep wordt daarom op een eigen wijze benaderd met informatie over, of een dialoog rond, de stand van zaken.

5. training

a. training (wissel)leden IVO-commissie

De training richt zich op het denken vanuit onderwijsbehoeften en het oefenen van het hanteren van de criteria. Daarnaast richt de training zich op het verkrijgen van kennis van de beschikbare ondersteuningsarrangementen, en in bredere zin het dekkende netwerk van onderwijszorg in de regio.

b. training trajectbegeleider(s)

Voor de trajectbegeleiders is het van bijzonder belang dat zij hun rol en positie ten opzichte van alle betrokkenen goed in weten te nemen. Dit verdient bijzondere aandacht bij de training. Natuurlijk geldt ook voor de trajectbegeleiders dat zij kennis moeten hebben van de samenstelling van het dekkende netwerk (waar is elk arrangement te vinden en hoe ziet dat er uit?) en dat zij denken vanuit onderwijsbehoeften.

c. training medewerkers scholen (bijvoorbeeld zorgcoördinatoren/intern begeleiders)

De procedure voor de aanvraag van extra voorzieningen staat hier centraal, tegen de achtergrond van kennis over het netwerk van arrangementen in de eigen regio. Scholen die nog niet gewend zijn om vanuit onderwijsbehoeften te denken maken hiermee een begin.

6. inspiratie bieden

In de hectiek van alle praktische zaken die geregeld moeten worden, is het van belang niet uit het oog te verliezen waar het allemaal om begonnen is. Het versterken van het onderwijs voor de leerlingen voor wie het allemaal niet vanzelf gaat, het bieden van instrumentarium aan de docent of groepsleerkracht dat zijn vakmanschap versterkt, daar gaat het om. Een spreker bij een regionale bijeenkomst kan een inspiratiebron zijn. Met een groep vanuit de scholen een bezoek brengen aan een school – binnen of buiten de regio, binnen of buiten Nederland – die het heel anders doet. Een inspirerend boek verspreiden en een ‘boekbespreking’ organiseren. Er zijn veel manieren om de energie weer even te richten op de horizon.

7. inrichting administratieve route

a. doorloop van de dossiers

Het opstellen van een procedure voor binnenkomst, behandeling en afhandeling van dossiers op zo’n manier dat iedereen zijn werk kan doen en de privacy geborgd is.

b. termijnbewaking

Het kiezen/ontwerpen van een signaleringssysteem voor de bewaking van de vaste termijnen voor elke stap in het proces van indicatiestelling.

c. brieven en formulieren

Het opstellen van standaarden voor de brieven en formulieren die in de verschillende stadia van het indicatieproces gehanteerd worden.

d. contactadres

Het vaststellen van een contactadres (post, web, telefoon) voor elk van de betrokken doelgroepen: leerlingen, ouders, scholen, ondersteuningsvoorzieningen, partnerorganisaties.

8. schrijven brochures

Op het moment dat ergens op een school duidelijk wordt dat er een aanvraag gedaan zal worden voor een aanvullend arrangement voor een leerling op de eigen school of voor een plaatsing op een gespecialiseerde setting, hebben leerlingen en ouders behoefte aan een duidelijk, op hen gerichte uitleg van waar het nu om gaat. De medewerker van de school heeft ook behoefte aan een helder overzicht, of het nu is omdat de medewerker (nog) niet zoveel met dit soort aanvragen te maken heeft gehad, of als naslagmogelijkheid. Dergelijke brochures (via internet of op papier beschikbaar) zijn de blijvende handleiding voor de IVO indicatiestelling.

9. borging IVO in beleidssystemen

a. reglement indicatiestelling

Om de rechten en plichten van alle betrokkenen te borgen wordt een reglement indicatiestelling opgesteld. Onderdeel hiervan is een privacyreglement.

b. schoolgids

Elke school neemt een paragraaf op in de schoolgids waarin de toegang tot extra voorzieningen binnen de regio beschreven staat. Een modelparagraaf helpt de school daarbij.

c. ondersteuningsplan

Voor het ondersteuningsplan wordt het hoofdstuk geschreven over indicatiestelling. Daarbij is speciale aandacht voor de ondersteuning binnen het basisprofiel, voor de verdeling van alle aanvullende voorzieningen over het 'dekkende netwerk' in het samenwerkingsverband (waar is welk arrangement te vinden), voor de systematiek en de procedure van indiceren en voor de jaarlijkse verantwoording en evaluatie van de indicatiestelling.

d. medezeggenschap

Het ontwerp van de indicatiestelling wordt voorgelegd aan het medezeggenschapsorgaan op samenwerkingsverbandniveau. Waren de medezeggenschapspartners al van de start af aan betrokken bij de dialoog – dit is het punt waarop een formeel overleg plaatsvindt. Indicatiestelling is één van de onderwerpen rond Passend Onderwijs die op de agenda staan.

10. invulling/aanvulling website

De website van het samenwerkingsverband wordt in- of aangevuld met alle informatie die niet in de brochures staat, zoals de namen van de IVO-commissieleden, de IVO-trajectbegeleider en de administratief ondersteuners. De planning wordt opgenomen: data van IVO-vergaderingen met bijbehorende uiterste aanmelddata voor aanvragen.

11. proefdraaien

Alles is voorbereid. Nu nog oefenen om zoveel mogelijk fouten en onhandigheden uit de aanpak te halen en om te wennen aan de nieuwe manier van werken. Het proefdraaien kan bestaan uit schaduwdraaien met niet-echte aanvragen. Het samenwerkingsverband kan ook kiezen voor een pilot waarin een beperkt aantal aanvragen al kunnen leiden tot toewijzing van voorzieningen.

12. markeren invoeringsmoment – doorgaande dialoog

Het duidelijk markeren van het invoeringsmoment is belangrijk. Om verwarring te voorkomen, maar ook om de benadering van alle betrokkenen om te zetten van 'hard werken aan het op tijd en goed klaar krijgen van alles wat gebeuren moet' naar met hopelijk enige rust 'de nieuwe aanpak ervaren en verbeteren'. Na gedane zaken is het goed vieren.

IVO Indicatiestelling Vanuit Onderwijsbehoefte

Aan de slag met IVO? Wij denken graag met u mee!

- **Gehele traject**

Wij kunnen u van dienst zijn als IVO deskundige en adviserend optreden tijdens de implementatie van IVO in uw regio. Daarnaast zijn er specifieke deelgebieden waarop wij u ondersteuning kunnen bieden:

- **Vorbereidende fase**

- De ondersteuningsprofielen

Om profielen van scholen en voorzieningen te bepalen, kunt u gebruik maken van onze audits. Het resultaat is een ondersteuningsplan waarmee u zicht heeft op de individuele scholen en voorzieningen en op de dekking van het netwerk in uw regio. Audits worden uitgevoerd door daarvoor opgeleide onderwijsdeskundigen.

- Training

M&O-groep kan de training verzorgen van (wissel)leden IVO-commissie, trajectbegeleider(s) en medewerkers scholen. Deze training richt zich met name op het denken vanuit onderwijsbehoeften en daarnaast op specifieke aandachtsgebieden voor de diverse betrokkenen.

- Hulpmiddelen

Er zijn, voor de IVO-indicatiestelling, diverse hulpmiddelen beschikbaar zoals: procedurebeschrijvingen, opdrachtbeschrijvingen en formulieren om de onderwijsbehoefte op in te vullen.

- **IVO-commissie**

De beoordeling is in handen van de IVO-commissie. De commissie kan bestaan uit drie medewerkers van de reguliere scholen, voorgezeten door een onafhankelijke voorzitter zonder stemrecht. Hij of zij draagt zorg voor een correcte uitvoering van de opdracht. U kunt ervoor kiezen, één van onze professionals in te zetten als onafhankelijk voorzitter.

Neem voor meer informatie contact op met:

Irma Miedema

telefoon: 06-44746138

e-mail: imiedema@MenO-groep.nl

of

Alfons Timmerhuis

telefoon: 06-13396002

e-mail: atimmerhuis@MenO-groep.nl

M&O-groep is een gedreven organisatie die gericht stuur op kwaliteit. Wij hebben veel onderwijservaring en beschikken over kennis en kennissen waarvan u kunt profiteren. Wij leveren graag maatwerk en komen onze afspraken na. Wij adviseren bij vraagstukken, helpen bij het formeren van richtlijnen, ontwikkelen leergangen, bieden geaccrediteerde opleidingen en implementeren oplossingen. We doen dit vanuit verschillende rollen. Van adviseur, coach, projectmanager tot aan trainer of onderzoeker. Wij richten ons op werkprocessen, communicatie en kwaliteit van onderwijs. Wij luisteren en zien de samenhang bij de vraag. Met de beschikbare deskundigheid binnen M&O-groep bestrijken wij zo een breed terrein binnen het onderwijs en gerelateerde terreinen.

M&O groep

Oranje Nassaulaan 26
5211 AX 's-Hertogenbosch
T (073) 689 11 91
F (073) 610 03 10
info@MenO-groep.nl
www.MenO-groep.nl